

houding tussen waarheid en stijl. Die vraag is een historische in de zin dat de geschiedenis van de westerse filosofie de tendens vertoont iedere relatie tussen beide termen, waarheid en stijl, te ontkennen. Het bekende 'Sinds Plato' klinkt dan - en zal dan ook in dit themanummer enkele keren wéérklinken. Maar de vraag naar de relatie tussen waarheid en stijl is tevens fundamenteel voor de status van de filosofie: is zij een discipline die zoekt naar de laatste gronden of fundamenten van alle vormen van kennisproduktie - of is zij een praktijk van overtuigen en overreden, die principieel oneindig is en tegelijkertijd altijd lokaal, 'etnocentries' en ingebed in heel bepaalde culturele patronen en tradities? Het is opvallend dat de filosofie altijd grote moeite heeft gehad zich tot de laatste positie te bekennen terwijl de literatuur als het ware ondenkbaar zou zijn in de eerste positie. En hier tekent zich de mogelijkheid af van een onderlinge bevruchting van literatuur en filosofie: zonder de verschillen en onderscheidingen tussen de literaire en filosofiese praktijk te ontkennen kan de geschiedenis van de literaire praktijk inspiratie bieden voor een filosofie, die zich weer bewust wil worden van haar eigen tekstuele en stilistische middelen, van haar eigen overtuigingskracht. Zo'n filosofie kan wellicht een vruchtbare uitwerking hebben op literaire en andere artistieke ontwikkelingen. En misschien kan de stijlbewuste franse filosofie dienen als voorbeeld van een filosofiese praktijk, die inderdaad inspirerend heeft gewerkt op de bezigheden van schrijvers, theatermakers, filmers, enzovoorts.

Tot slot willen wij hier kort de verschillende bijdragen aan dit themanummer introduceren. In *'Intellectuelen in het spanningsveld tussen wetenschappelijke en literaire culturen'* gaat Pieter Pekelharing de problematiek van de intellectueel en de relatie filosofie-literatuur in algemene en programmatiese zin te lijf. Met behulp van een veelheid aan wetenschappelijke, literaire en filosofiese bronnen rekonstrueert hij de opkomst van de moderne 'intellectueel' in een spanningsveld tussen de 'harde' wereld van wetenschap en politiek en de wereld van literatuur, en breder, van de kunsten. Tussen die werelden in kwam een derde cultuur op, die van de sociale wetenschappen, die trachtten de belangrijkste aspecten van beide culturen in zich op te nemen. En het waren de literatoren, die zich het scherpste tegen deze nieuwe, derde, cultuur keerden. Pekelharing rekonstrueert dit debat tussen 'estheten' en 'sociale wetenschappers' tegen het licht van de recente ervaring van de aandacht voor esthetiek, stijl en retorika onder intellectuelen. Die rekonstruktie dient tenslotte als achtergrond voor de beantwoording van de vraag hoe (en of) esthetiek en (levens)kunst zich verhouden tot de politiek. Hoe gaan (een eigen) stijl en politieke betrokkenheid samen?

Politiek vormt in vele opzichten de achtergrond van leven en werk van de oostduitse toneelschrijver Heiner Müller, de hoofdpersoon in *'Iets vreet me aan...'* van Jan van Heemst. De

toneelstukken van Müller zijn in vele opzichten een afrekening met het rooskleurige historische perspectief van de officiële DDR-ideologie, maar vormen ook een soort histories 'zelfonderzoek' naar de rol van intellectuelen als Müller zelf in de postrevolutionaire maatschappij. Daarbij tracht Müller op dramaturgische wijze commentaar te leveren op het principe van de 'hoop', dat de geschiedenis zou aandrijven. Langs die weg neemt Müller duidelijk afstand van de brechtiaanse traditie van het leerstuk om uit te komen op een 'konstruktief defaitisme', dat afrekenet met alle teleologische illusies - zowel in het theater als in de geschiedenis. Van Heemst laat zijn relaas over Müller, waarin de lezer een duidelijk beeld krijgt van diens stijl en werkwijze, uitmonden in een bespreking van Müllers poging zich als intellectueel nog een plaats te verschaffen ('op de mestvaalt van de hoop'), een poging die hem het pad doet kruisen van franse filosofen als Foucault en Deleuze en hem tot slot doet belanden in de positie van een maker van een 'theater van het leedvermaak'.

'De Ondergang van de Titanic' van Michel Kuijpers is gewijd aan een andere markante duitse auteur, die een veelheid aan disciplines in zijn persoon verenigt: de literator-filosoof-wetenschapper-kritikus-redakteur-uitgever Hans Magnus Enzensberger: op en top intellectueel in de klassieke zin dus. Maar dit maakt Enzensberger tegelijk moeilijk te plaatsen. Kuijpers geeft een gedetailleerd beeld van het doen en laten van deze 'klassieke intellectueel', dat altijd een duidelijk politieke intentie had, al was het alleen al in de vorm van een kritiek van de politiek en de politici. Kuijpers gebruikt Enzensberger tegelijk om nieuw licht te werpen op de relatie tussen filosofie en literatuur, wat hem noopt om met lichte tred van Plato en de sofisten via Nietzsche naar Rorty te wandelen. Daar waar Plato de dichters een waarheid van het tweede nivo toeschreef, daar komt Rorty - aan het andere einde van de geschiedenis - ertoe theoretische teksten op te vatten als verhalen, en daarmee waarheid als kontingent. Rorty's opvatting van de dichter als degene die speelt met de taal en al spelende nieuwe termen verzint en nieuwe vokabulaires ontwikkelt blijkt goed te passen in het profiel van de dichter/denker Enzensberger. Kuijpers' relaas sluit af met een poging Enzensbergers werk te vergelijken met dat van de filosofische hoofdstroom en plaatst Enzensberger tot slot in de verontachtzaamde traditie van de 18e eeuwse Verlichters.

Jos de Muls 'Het eerste en het laatste woord' is, zoals de auteur zelf aangeeft, gewijd aan 'enkele woorden van de dichter Achterberg. En door deze woorden heen wordt tevens - meer in het algemeen - gesproken over het dichterlijk woord, en over wat het dichten verbindt met en onderscheidt van filosofie en wetenschap'. Meer in het bijzonder gaat de auteur in op de wijze waarop in de psycho-analyse en de filosofische hermeneutiek (i.h.b. Heidegger) om wordt gegaan met de poëzie: beide hebben veel te zeggen gehad over de poëzie en lijken bovendien

een aantal fundamentele vooronderstellingen te delen. De Mul stelt hier de these van een fundamentele divergentie van psycho-analyse en hermeneutiek tegenover, en wel precies op het punt van de vraag of het dichtelijke woord een *oord* van weten is of in laatste instantie slechts een *voorwerp* van een anderzortig (filosofies of wetenschappelijk) weten. Psycho-analyse en hermeneutiek worden in het artikel als het ware ontleed met behulp van een fragment van een gedicht van Achterberg, dat daarmee reeds als een 'oord van weten' funktioneert. De Mul onderbouwt zijn betoog onder andere met heldere uiteenzettingen van Heideggers filosofie en met een gedegen rekonstruktie van het voor de westerse metafysika fundamentele Subjekt-begrip. Ondanks de schijn van het tegendeel blijkt de psycho-analyse tenslotte toch dichter bij het platoonse wantrouwen jegens de dichter te zijn gebleven.

Ook het in dit nummer opgenomen essay van Sarah Kofman, '*Het maagdelijkheidstaboe*', dat vertaald werd door Leonard van Tuyl, behandelt de relatie tussen psycho-analyse en literatuur. Kofman, die in september een bezoek aan Nederland brengt, gaat uitgebreid in op de wijze waarop Freud gebruik maakte van literatuur als bron van psycho-analytische inzichten. Als voorbeeld kiest zij diens onderzoek naar het maagdelijkheidstaboe, waarbij zij uitgebreid ingaat op een aantal versies van het 'Judith en Holofernes'-verhaal, dat Freud als materiaal diende voor zijn onderzoek. Ook Kofmans konklusies vallen uiteindelijk niet onverdeeld positief uit voor de psycho-analyse waar het de 'waardering' van de literaire verbeelding aangaat. Aan Kofmans essay gaat een korte inleiding van Nel van den Haak vooraf.

'*Over Stijl: De vergeten paraplu en de sporen van Niemand*' van Michel Kuijpers tenslotte sluit dit themanummer 'in stijl' af: het zou een recensie kunnen zijn geworden van de nederlandse vertaling van Derrida's 'Eperons. Les styles de Nietzsche'. Het werd behalve een bespreking een kort *exposée* over het begrip stijl zelf.

Voorts in dit nummer een kort interview van Frans Geraadts met Martin Jay en een tweetal recensies: een van Marja Gastelaars over 'Sociale wetenschappen en hun speelruimte' van Hans Harbers, en een van Brit de Jong over Anja Meulenbelts boek 'De ziekte bestrijden, niet de patiënt'. Het beeldmateriaal is gewijd aan het werk van Ton de Kroon, dat vanaf 30 augustus tot 26 september te bezichtigen is in galerie Holleeder. Deze galerie stelde ook het fotomateriaal beschikbaar.

René Boomkens